

Cilt/Volume: 2, Sayı/Issue: 3, 2018, ss/pp. 330-332
Geliş Tarihi/Received: 21.12.2018-Kabul Tarihi/Revised: 29.12.2018

Güzel, Bilal (2018). *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa: Nuhbetü 'l-Âsâr Fî-Ferâ'idi'l-Eş'âr*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Mustafa KILIÇ

Arap edebiyatında başladığı serüvenine Fars edebiyatı ve ardından Türk edebiyatında devam eden tezkire, edebî terim olarak şairlerin hayatlarını konu edinen bir türdür. Başlangıcı tarih yazıcılığına dayanan ve 12. yüzyılın bitimine kadar İslami coğrafyada Arapça olarak varlığını sürdüren tezkire geleneği bu yüzyılı takiben yerini Farsça örneklerle bırakır. Arap tabakat kitapları usulüne göre tertip edilmiş *Lübâbü'l-elbâb*, *Bahâristân* (yalnızca 7. bölümü şair biyografilere ait) ve *Devletşâh* tezkireleri bu sahadaki ilk örneklerdir. *Bahâristân* ve *Devletşâh* ile birlikte Herat ekolü tezkirelerine Ali ŞirNevâî tarafından Doğu Türkçesi ile yazılan ve Türk edebiyatının bilinen ilk tezkiresi olan *Mecâlisü'n-nefâis*de katılır.

Nevâî tarafından yazılan bu eser Anadolu'da yazılacak olan tezkirelere de model olmuş ve Anadolu sahasında ilk tezkire örneğini 1538'de Sehî Bey *Heşt-Behişt* ile vermiştir. Bu yüzyıldan sonra hiç ara verilmeksizin Türk edebiyatında tezkire geleneği 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir.¹

Bu tanıtım yazısına konu olan tezkire ise Kemiksiz-zâde Mustafa Safvet tarafından kaleme alınan *Nuhbetü 'l-Âsâr Fî-Ferâ'idi'l-Eş'âr*'dır. Bu dönem tezkire yazarları 17. yüzyıl tezkirelerinin kısalan biyografileri ve artan şiir örneklerine karşı 16. yüzyılın tezkire üslubunu kendilerine model almışlardır. Dolayısıyla yine 16. yüzyılda olduğu gibi şair biyografileri uzamış, örnek şiir metinleri azalmıştır. Mustafa Safvet'in

.....
ID Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, m.kilic@alparslan.edu.tr

¹ Bu bölüm Mustafa İsen vd. tarafından yazılan *Şair Tezkireleri* isimli kitaptan özetlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa İsen vd. (2002). *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yayınları. s.1-20.

yazmış olduğu tezkire ise aynı yüzyılda Safâyî tarafından yazılan *Nuhbetü'l-ÂsârminFevâidi'l-Eş'âr*'ın özeti mahiyetindedir. Ancak Safvet'in bu eseri 17. yüzyıl tezkirelerine benzer şekilde, şiir örneklerinin fazlalığı ve biyografilerin kısalığı sebebiyle antolojik tipte bir tezkiredir.

Söz konusu eserin tam metni ve incelemesi 2012 yılında Bilal Güzel tarafından yapılan bir yüksek lisans çalışmasıyla bilim dünyasına sunulmuştur. Yazarın kitaplaştırdığı bu çalışma ise ön söz, kısaltmalar ve transkripsiyon alfabesi verildikten sonra metin kısmı hariç üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa'nın hayatı ve tezkiresi, ikinci bölüm bu tezkirenin tanıtımı ve üçüncü bölüm ise *Safvet Tezkiresi* ile *SafâyîTezkiresi*'nin çeşitli alt başlıklar altında mukayesesinden oluşmaktadır. Bu inceleme kısmından sonra sonuç, kaynakça ve metin tespiti ile ilgili açıklamalar bölümü gelir ve hemen ardından *SafvetTezkiresi*'nin Latin harflerine aktarılmış transkripsiyonlu metni yer alır. Kitabın sonunda da özel adlar, yer adları ve şahıslar dizini yer almaktadır.

Kitabın ilk bölümü Kemiksiz-zâde Mustafa Safvet'in hayatı ve eserine ayrılmıştır. Bilim dünyasına Ağâh Sırrı Levend tarafından tanıtılan Safvet Mustafa hakkında kaynaklarda ayrıntılı bilgiler bulunmadığı için yazarın biyografisine yeni katkılar yapılamayacağı belirtilmiştir.

İkinci bölüm *SafvetTezkiresi*'nin tanıtımıdır. Mevcut bilgilere göre söz konusu tezkirenin tek yazma nüshası vardır ve bu da İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Ty. No. 6189'a kayıtlıdır. Bu tek nüshanın başında tezkirenin adı "*Nuhbetü'l-ÂsârMinFerâ'idî'l-Eş'âr*" olarak kaydedilmesine rağmen tezkirenin sonundaki "*Tezyülü'l-Kitâb*" başlığı altında, tezkire müellifi eserin adını "*Nuhbetü'l-Âsâr Fî Ferâ'idî'l-Eş'âr*" olarak belirtir. Çeşitli kaynaklarda bu eserin ismi sehven "*Nuhbetü'l-ÂsârMinFevâ'idî'l-Eş'âr*" olarak kaydedilmiştir.

Safvet, tezkiresini ne zaman kaleme aldığı "*Tezyülü'l-Kitâb*" bahsinde, hem bir tarih manzumesi ile hem de bu manzumenin sonuna rakamla yazarak kaydeder. Bu bilgiden hareketle bu tezkire hicri 1197, miladi 1782/1783 tarihinde yazılmıştır. Ancak eser bu tarihten 35 yıl sonra Safvet Mustafa'nın oğlu Reşid Hüseyin tarafından 1819/1820 tarihinde istinsah edilmiştir. Yazara göre, kütüphane kataloglarında yer alan bu tezkireye ait tek nüsha, Safvet'in oğlu tarafından kopya edilen nüsha olduğuna göre, müellif hattı olan nüsha kayıptır.

XVIII. yüzyılın sonlarında yazılan Safvet Tezkiresi, toplamda 328 şairin biyografisini ve bu şairlere ait şiir metinlerini ihtiva eder. Safvet'in kendisine model olarak aldığı tezkire yine aynı yüzyılda Safâyî tarafından yazılan "*Nuhbetü'l-ÂsârMinFevâ'idî'l-Eş'âr*"dır. Safvet, Safâyî'ye ait söz konusu tezkireyi bazı tasarruflar yaparak özetlemiştir. Yalnızca özetlemekle kalmamış, Safâyî'de olmayan şairleri, biyografik bilgileri ve şiir örneklerini de tezkiresine dâhil etmiştir. *SafâyîTezkiresi*'nde bulunmayıp yalnızca *SafvetTezkiresi*'nde bulunan üç şair Hanefî, Râsim ve Nigâhî'dir. Üstelik bu şairlerden Hanefî ve Nigâhî, *Safvet Tezkiresi* haricinde hiçbir biyografik kaynaktan yer almaz. Bunun dışında *SafvetTezkiresi*'nde, Safâyî'de olmayan bazı şiir örnekleri de yer almaktadır. Ayrıca Safvet, tezkiresinde bazen Safâyî'nin verdiği yanlış bilgilerin tashihini de yapmıştır.

Safvet Mustafa'nın tezkiresinden hareketle dil ve üslubunun değerlendirildiği bölümde ise onun dilinin dönemin tezkirelerine göre daha sade ve anlaşılır olduğu

sonucuna varılmıştır. Ancak çoğu tezkirede olduğu gibi Safvet'de de ele alınan şairin konumu veya tanınırlığına göre dil ve üslup değişmektedir. Ayrıca hatıra başlığı ile yazılan bölümlerde de tasannua varan bir anlatımın olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında Safvet'in, ele aldığı şairlerin şiirlerini tezkire terminolojisinde yer bulmuş genel ifadelerle değerlendirdiği vurgulanmıştır.

Bu çalışmanın özgün yönlerinden birisi de kitapta üçüncü bölüm olarak yer alan “*Safvet Tezkiresi İle Safâyî Tezkiresi'nin Karşılaştırılması*”dır. Aynı yüzyılda yazılan iki tezkirenin çeşitli alt başlıklar altında karşılaştırıldığı bu bölüm, Safvet tezkiresinin önemini ve özgün yönlerini somut delillerle ortaya koymaktadır. Her iki tezkirede yer alan ortak biyografilerin karşılaştırıldığı tabloda hem bu tezkirelerin ortak yönlerinin hem de Safvet tezkiresinin orijinal yönlerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Diğer başka bir tablo da *Safâyî Tezkiresi*'nde olduğu halde *Safvet Tezkiresi*'nde yer almayan şairler için hazırlanmıştır. Bu iki tablodan hareketle elde edilen istatistiki bilgilere göre 7 başlık altında Safvet ve Safâyî tezkireleri karşılaştırılmıştır. Bu iki tezkirenin şair sayısı bakımından karşılaştırılması ile Safâyî'de 484, Safvet'de 328 şair biyografisinin yer aldığı tespit edilmiştir. Safvet, Safâyî'de yer alan 159 şairi tezkiresine dâhil etmemiş ancak Safâyî'de olmayan 3 şaire (Hanefî, Râsim, Nigâhî) ait biyografik bilgiye yer vermiştir. Her iki tezkirenin örnek şiir bakımından karşılaştırıldığı bölümde Safâyî'de 4791 beyit, 50 bent, 65 mısra verildiği; Safvet'de ise 3320 beyit, 34 bent, 54 mısra verildiği tespit edilmiştir. Bunun dışında Safvet'in örnek şiir metinleri kullanırken sadece Safâyî'den yararlanmadığı, 113 beyit ve 4 mısraı da eklediği belirtilmiştir. *Safvet Tezkiresi*'nde olup *Safâyî Tezkiresi*'nde olmayan şiirler ve şairler için de ayrı birer başlık altında yukarıdaki istatistiki bilgiler özetlenmiştir. *Safvet Tezkiresi*'nde *Safâyî Tezkiresi*'ne göre farklılıklar içeren biyografilerin ele alındığı bölümde Âdem Dede, Râşid, Resmî, Rızâ, Sâmi (Mustafa), Sâmi (Yunus), Sâdık, Ârif, Ferîdûn, Nâtık, Nâzif, Na'tî, Nakşî isimli şairlere ait farklılık arz eden bilgiler verilmiştir. Her iki tezkirenin biyografik bilgilerin verilmesi bakımından değerlendirildiği bölümde alt başlıklarda şairin isminin, memleketinin, mesleğinin, ölüm tarihinin belirtilmesi; şair hakkında biyografik bilgi verilmeyip sadece örnek şiire yer verilmesi ve şair hakkında biyografik bilgi verilip örnek şiire yer verilmemesi konuları irdelenmiştir. Karşılaştırma kısmının son başlığı ise *Safvet Tezkiresi*'nin diğer özgün kısımları hakkındadır. Bu bölümde söz konusu tezkirenin en özgün yönünün bazı şairlerden sonra yer alan “Hatıra” başlığı altındaki anekdotlar olduğu belirtilmiştir. Bu anekdotların tezkirenin geneline göre ağır bir dille yazıldığı belirtilmiş ve bu bölümde aktarılan 10 şair ile ilgili anekdotlarda yer yer müstehcen şakalara yer verildiği ifade edilmiştir. Ayrıca yazara göre Safvet, bazı şairler hakkında kişisel görüşlerini dile getirip, beğendiği şairler arasında Nâbî, Sâbit, Vecdî ve Vehbî'yi zikretmektedir.

Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa tarafından kaleme alınan “*Nuhbetü'l-Âsâr Fî-Ferâ'idî'l-Eş'âr*” isimli bu eser, Türk edebiyatı tezkirecilik geleneği açısından temel kaynaklar arasında sayılmasa da verdiği bazı özgün bilgiler ve biyografik kaynaklarda adı geçmeyen üç şairi gün yüzüne çıkardığı için önem arz etmektedir. Bu sebeple başta kitabın yazarı Bilal Güzel'e ve kitabın yayıncısı olan Türk Tarih Kurumuna teşekkürlerimizi sunuyoruz.